

برخی از آثار مُسکرات از دیدگاه قرآن و سنت

فاطمه سادات میر آقاسی*

چکیده

اعتیاد به مواد مخدر (مسکرات) یکی از پیچیده ترین آسیب های اجتماعی است. آثار و پیامدهای نوشابه های الکلی را می توان در جنبه های مختلف اجتماعی، اخلاقی، فرهنگی، اقتصادی، بهداشتی، سیاسی و... بررسی کرد. دین اسلام در بسیاری از آیات قرآن پیروان خویش را از پیامدهای خوردن چیزهای حرام از جمله شراب، گوشت خوک و... مطلع می کند و به این نکته نیز اشاره می کند که خوردن آنها تاثیر منفی بر روح و روان فرد دارد. نگارنده در این نوشتار سعی دارد با بهره گیری از آیات قرآن و روایات معصومین (ع) و سخن بزرگان، آثار سوء مصرف مسکرات را در برخی از حوزه ها بیان کند. به امید آنکه بتواند گامی مؤثر در جهت سلامت بشریت بردارد.

کلیدواژه‌ها: قرآن، روایات، مسکرات، انسان، اجتماع، اعتیاد، پیامدها، آسیب ها.

مقدمه

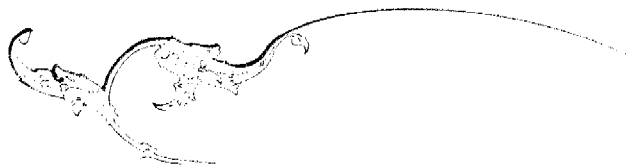
یکی از معجزات علمی قرآن، تحریم شرب خمر است. بررسی آثار عظیم تحول‌های مذهبی موجود در جوامع انسانی نشان می‌دهد که هیچ قدرتی به اندازه دین و مذهب نتوانسته است در جامعه تحول و دگرگونی پدید آورد. همان‌طور که امام علی (ع) درباره این تأثیر می‌فرماید: «دین نیرومندترین نگهبان و قوی‌ترین تکیه‌گاه است».

تحقیقات انجام شده در جوامع غربی نیز مؤید این نکته است که هر چه دستورات مذهبی قوی‌تری در جامعه وجود داشته باشد، احتمال گرایش به مصرف مواد مخدر کمتر می‌شود. در عصر حاضر که معضل مواد مخدر و مسکرات دامنگیر بشریت شده، با کمک دستورات دین اسلام و بازخوانی مدارک اسلامی - مبنی بر تحریم مسکرات - بر اساس باورهای جامعه می‌توان پایگاه عظیمی در مقابل این مشکل بشری فراهم کرد.

تاریخچه شراب خواری

قبل از ظهور اسلام، شراب خواری یک عادت بشری بود. در بین بسیاری از ملت‌ها شراب یک غذای رسمی (مثل چای در ایران) بود. چرا که مردم از ضررهای آن به صورت کامل اطلاعی نداشتند. طبری در کتاب تاریخ خود آن را معاصر فرزندان قابیل می‌داند و از قول ابن عباس نقل می‌کند که آدم (ع) هنوز زنده بود که در میان نوادگانش زنا و شرب خمر مشاهده شد (طبری، بی تا: ۱۱۳/۱).

با ورود شراب به زندگی مردمان، درهای شر و ناپاکی یکی پس از دیگری به روی ایشان باز شد و این دستاورد شیطانی همه ساله جان تعدادی از انسان‌ها را گرفت و حاصلی جز نابودی، شر، فتنه، فساد و گمراهی را برای بشر نداشت. از سوی دیگر فلسفه ارسال رسل و انزال کتب، راهنمای بشر به سوی خوشبختی با پرهیز کردن از بدی‌ها بود و در شرع مقدس حدود اخلاقی همه چیزها از جمله خوردن و آشامیدن مشخص شده است. گاه منشأ ارزش منفی اخلاق فرد به نوع خاصی از خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها، یا به نوعی تزاحم که ممکن

است سلامتی جسم یا روان را تهدید کند، مربوط می شود.

این پاکی و ناپاکی اشیاء خود می تواند منشأ بروز رفتار خاصی در انسان شود (مصباح، ۱۳۷۶ش: ۲/۲۲۲) و خمر با داشتن ویژگی های زشت و منفی، تولیدکننده منش و رفتار منفی در آدمی است که موجبات خشم خداوند را در پی دارد و به همین جهت تحریم شده است. اولین کسی که در حدود سال ۸۰۰ میلادی به وجود ماده ای در "خمر" پی برد، که مذاق آن گرم و سریع التبخیر است و ذهن و بصیرت را از انسان دور می کند، جابر بن حیان (قرن دوم هجری) بود ولی مقدار کمی از آن را به دست آورد و آن را "عَول" نامید و بعدها آن را الکَل نامیدند (دَبَاب، ۱۴۰۴ق: ۱۶۲).

ممنوعیت شرب خمر در برخی از آیات قرآن

با سیری در آیات و روایات و تحقیقات دانشمندان می توان به آثار سوء شرب خمر در حوزه های مختلف پی برد که در ابتدا برخی از آیات قرآن را در این زمینه ذکر می کنیم:

«وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَ الْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَ رِزْقًا حَسَنًا» (نحل: ۶۷)

و از میوه های درختان نخل و انگور، مسکرات ناپاک و روزی خوب و پاکیزه می گیرند.

کلمه "سکر" در لغت به چند معنا آمده است: شراب مست کننده، طعم طعام، سکون و ، اصل این کلمه به معنای سد مجرای آب است و چون مستی راه معرفت را می بندد آن را سکر گویند.

برخی از مفسران کلمه "سکر" را در این آیه به معنای مسکرات (امثال شراب مست کننده) معنا کرده اند، بنابراین آیه فوق اشاره ای کوتاه به تحریم شراب، برخی دیگر از مفسران آن را به معنای شیر خرمای و شیر انگور گرفته اند، در این مرحله بر استفاده های سالم و حلال از میوه انگور و خرما تأکید می شود و این اولین مرحله در تربیت صحیح افراد و راه جلوگیری از عادات زشت است.

در مرحله دوم می فرماید:

«يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا»

(بقره: ۲۱۹)

درباره شراب و قمار از تو سؤال می‌کند. بگو: در آنها گناه بزرگی است و منافعی از نظر مادی برای مردم دربر دارند ولی گناه آنها از نفعشان بیشتر است.

در این مرحله چند نکته قابل توجه است:

۱. برخی از مسلمانان به مسائلی مثل شراب و قمار توجه داشته و از احکام آن سؤال می‌کردند و این آیه در پاسخ پرسش‌های آنان نازل شده است. نقل شده که یکی از سؤال‌کنندگان عمر بن الخطاب بود (الجلیلی، ۱۹۸۷م: ۱۶۰).

۲. قرآن کریم هنگامی که می‌خواهد شراب را حرام کند با نرمی و لطافت برخورد می‌کند و به طور تلویحی متذکر می‌شود که شراب خواری گناه است.

۳. روش تربیتی قرآن بسیار جالب است. چون در برخورد با دو پدیده زشت یعنی شراب خواری و قماربازی از همان ابتدا تند و سخت برخورد نمی‌کند بلکه با انصاف می‌فرماید: اینها منافعی (مادی و زودگذر و شخصی مثل حالت برد در قمار و یا حالت فراموشی غم‌های زندگی در مستی و مالیات شراب برای دولت‌ها) دارد اما ضررهای روحی و بهداشتی و اجتماعی آن زیادتر است.

"اثم" به آن حالتی گفته می‌شود که در روح و عقل انسان به وجود می‌آید و او را از رسیدن به نیکی‌ها و کمالات باز می‌دارد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴ش: ۷۴/۲). پس معنای آن چنین می‌شود که شراب و قمار ضررهای بسیار گرانی به جان و جسم انسان وارد می‌کند چرا که مانع کمالات و نیکی‌هاست. این برخورد جالب قرآن با پدیده شراب خواری باعث شد که بسیاری از مسلمانان این عادت زشت را ترک کنند.

در این قسمت با استفاده از آیات و روایات به آثار سوء شرب خمر در حوزه‌های مختلف می‌پردازیم:

آثار سوء اجتماعی شرب خمر

نظام اجتماعی نیازمند آرامش، دوستی، صمیمیت، صلح و صفا، اخلاق نیکو و مواردی از این قبیل است. حال اگر بین دو فرد، ثالثی چون شراب قرار گیرد تمام معادلات فوق در هم می ریزد. قرآن کریم در این خصوص می فرماید:

« إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعِدَاةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ... » (مائده: ۹۱)

همانا شیطان می خواهد بین شما مردمان با خمر و ... دشمنی و کینه توزی جریان داشته باشد. واژه عداوه به معنای دشمنی و بغضاء ضد محبت و عاطفه است. دشمنی و کینه توزی سرآغاز به هم خوردن روابط اجتماعی به عنوان زیربنایی ترین و مهم ترین رکن معادلات و مبادلات انسانی است. درواقع شیطان، صفات خود را - که از جمله آنها ایجاد دشمنی و کینه است - به وسیله شراب به انسان تزریق و او را دچار بدترین نوع برخورد ضد اجتماعی می کند. برای نمونه، فردی که مست است به دلیل آنکه دستگاه اعصاب مرکزی اش ضعیف شده و تعادل فکری و روحی لازم را ندارد، سخنان لغو و ناپسند فراوان می گوید و باعث رنجش و احياناً درگیری و تنش با دوستان یا کسانی که به نوعی با او در ارتباطند می شود. سبب اصلی نزول آخرین آیه در خصوص خمر نیز همین قضیه است. آنجا که عده ای از مسلمین از جمله سعد ابن ابی وقاص در خانه عتبان بن مالک جمع شده بودند و بعد از صرف غذا شراب نوشیدند و مست شدند و سعد در حال مستی قصیده ای در هجو انصار و فخر قوم خود سرود که با واکنش یکی از انصار روبه رو شد. وی استخوان شتری را بر سر سعد زد و سر او را شکست. همین امر باعث درگیری بین گروه مهاجر و انصار شد (فخر رازی، ۱۴۲۰ق: ۳۹۶/۲).

عوارض نوشیدن خمر در اجتماع

الف) براندازی نظام خانواده: شوهر یا همسر الکلیک به دلیل ابتلا به مفسده شراب، شرایط ناپهنجاری را در محیط خانه به وجود می آورد. خشونت، لابلالی گری، بی ارادگی، فقدان عاطفه و تعصب دینی، فقر، بیکاری، عدم اطاعت پذیری فرزندان و ... از ثمرات این گونه خانواده هاست.

برای نمونه گاه ممکن است مرد الکلیک برای تأمین نیاز خود دست به خیانت زده، زن یا دختر خود را در اختیار دیگری قرار دهد یا اینکه خود در حال مستی، با محارم درآمیزد یا در حال مستی پرخاشگری کرده، به ضرب و شتم آنان بپردازد یا ناخواسته مرتکب قتلی شود. این اثرات آنقدر فراوان و شدید است که یکی از کاندیداهای ریاست جمهوری ایالات متحده در اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی وضعیت این گونه را جنگ شیمیایی خانگی نامید.

از دیگر معضلات استفاده الکل در خانواده ها اختلافات خانوادگی، طلاق و جدایی است که خود دارای تبعات بسیار ناگواری از جمله گرایش فرزندان آن خانواده به الکل می باشد. **ب) طرد شدن فرد الکلیک از جامعه:** فرد شراب خمر با نوشیدن شراب در واقع چهره ای ضد اجتماعی از خویش بروز داده است. خاصه در جوامعی که نوشیدن شراب نوعی گناه و بزه محسوب می شود. در فرهنگ اسلامی و از لسان معصومین (ع) آمده است:

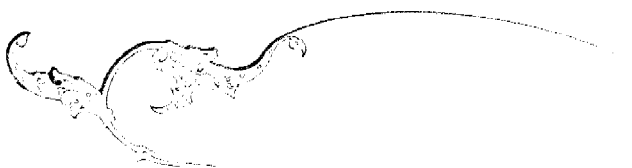
« إِيَّاكَ أَنْ تَزُوجَ شَارِبِ الْخَمْرِ فَإِنَّ تَزْوِجَهُ فَكَأَنَّمَا قُدَّتْ إِلَى الرُّنَا وَلَا تُصَدِّقُهُ إِذَا حَدَّثَكَ وَلَا تَقْبَلُ وَلَا تَأْمَنُ عَلَى شَيْءٍ مِنْ مَالِكَ فَإِنْ انْتَمَنَهُ فَلَيْسَ لَكَ عَلَى اللَّهِ ضِمَانٌ وَلَا تُؤَاكِلُهُ وَلَا تُصَاحِبُهُ وَلَا تَضْحَكِي وَجْهَهُ وَلَا تُصَافِحُهُ وَلَا تُعَاقِبُهُ وَإِنْ مَرِضَ فَلَا تُعُدُّهُ وَإِنْ مَاتَ فَلَا تُشَيِّعُ جَنَازَتَهُ »

از تزویج و زن دادن به شراب خوار بپرهیز که اگر این کار را بکنی مثل اینست که دختری را به زنا کشانده ای و گفتار شراب خوار را باور نکن و گواهی و شهادت او را نپذیر و بر دارایی و مال خود، او را ایمن نساز. اگر چنانچه او را امین خود قرار دهی خداوند را در این کار ضمانتی نیست. با او هم سفره و هم سفر نشو و به وی لبخند نزن و با او مصافحه و معانقه نکن و اگر بیمار شد به عیادتش نرو و چون بمیرد به تشییع جنازه اش حاضر نباش (نمازی، ۱۴۱۹ق: ۱۹۷/۳).

در روایتی دیگر آمده است:

به شراب خمر زکات ندهید (شیخ صدوق، بی تا: ۱۶۴).

این دو روایت به خوبی نشان می دهد که در جامعه اسلامی، فرد میگسار از کلیه حقوق مسلم اجتماعی دور است. در واقع دین مبین اسلام این گونه افراد را تحریم اجتماعی کرده

تا ایشان هم رنگ اجتماع اسلامی شده و به دامن پر مهر آن باز گردند، زیرا اسلام نگران حرکت های غیرعاقلانه این قبیل افراد است.

ج) عدم امنیت در جامعه: اسلام به اتحاد و همدلی - لازمه پیشرفت همه جانبه می باشد - توجه فراوان دارد. در جامعه ای که به دلیل مصرف نوشابه های الکلی، نامنی، قتل، هرزگی، فساد و فحشاء و هزاران نوع بزه دیگر رواج پیدا کرده است، آرامش و امنیت اجتماعی افراد به خطر می افتد. واژگان عداوه و بغضاء در آیه ۹۱ سوره مبارکه مائده به این مورد اختصاص یافته که پیشتر بدان اشاره شد.

از دیگر مواردی که ممکن است امنیت افراد جامعه را به خطر اندازد، معضلات تصادفات رانندگان مست است که سالانه جان تعدادی از افراد را می گیرد.

آثار سوء الکل بر اخلاق و معنویت

نوشیدن الکل باعث دوری از یاد خدا و نماز و در نتیجه نزدیکی با مفساد و رذائل اخلاقی می شود که در ادامه به آن می پردازیم:

الف) مانع یاد خدا و نماز: یکی از آثار سوء اخلاقی الکل، دور شدن انسان از سرچشمه زلال معنویت و اخلاق یعنی نماز به عنوان ذکر "الله اکبر" است. خداوند در آیه ۴۳ سوره مبارکه نساء مسلمانان را از نماز گزاردن در حال مستی منع کرده است:

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى ... »

ای کسانی که ایمان آورده اید در حالی که مست هستید به نماز نزدیک نشوید.

در آیه ۹۱ سوره مبارکه مائده نیز به بزرگ ترین پیامد مصرف الکل که همانا دور شدن انسان از یاد خدا و نماز است اشاره شده است:

« وَ يَصُدُّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ ... »

(شراب) شما را از یاد خدا و نماز باز می دارد.

در لسان بزرگان دین، دور شدن انسان از همراهی با خدا و عدم افتخار هم صحبتی با آن وجود

مبارک، سخت تر از عذاب دردناک معرفی شده است. امیر مؤمنان علی (ع) می فرمایند:

«صَبْرْتُ عَلَيَّ عَذَابِكُمْ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَلَيَّ فِرَاقِكُمْ»

بر عذاب تو شکیبایی می توان کرد ولی دوری و هجران تو را چگونه می توان تحمل کرد. گذشته از این، دوری گزیدن انسان از شراب، او را به فلاح و رستگاری نزدیک می کند:

«فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (مائده: ۹۰)

در روایات اسلامی نیز از نماز به عنوان فلاح نام برده شده است:

«حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ»

بنابراین فلاح را می توان در سایه روی گردانی از خمر و روی آوری به نماز جستجو کرد. در واقع خمر نقطه مقابل نماز است و اثر و نتیجه اخلاقی شرب خمر، رها شدن و دور ماندن از اصل نماز است. از رسول گرامی اسلام (ص) نقل شده است:

«الْخَمْرُ أُمُّ الْخَبَائِثِ فَمَنْ شَرِبَهَا لَمْ تُقْبَلْ صَلَاتُهُ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ...»

شراب سرچشمه بدی هاست. هرکس شراب نوشد تا چهل روز نمازش پذیرفته نمی شود.

(ابن حنبل، بی تا: ۱۹۷؛ دارمی، بی تا: ۱۱۱).

در جایی دیگر گفته شده که خداوند متعال تا چهل روز از او راضی نمی شود (قرشی، بی تا: ۶۲).

این تأثیر به این شکل خاص در هیچ کدام از گناهان دیده نمی شود. تأثیری که بر روح و جسم آدمی می گذارد و او را یک چهره از مقام والای حکمت و معرفت - که می توانسته بدان دست یابد - نگه می دارد. به بیانی دیگر هیچ عملی به اندازه شرب خمر انسان را از نماز باز نمی دارد. مضاف بر آن برخی روایات به این نکته اشاره دارند که ایمان و خمر قابل جمع نیستند. رسول گرامی اسلام (ص) فرمودند:

«لَا تَجْمَعُ الْخَمْرَ وَ الْإِيْمَانَ فِي جَوْفِ أَوْ قَلْبِ رَجُلٍ أَبَدًا»

شراب و ایمان در یک قالب هرگز جمع نمی شود (احسان بخش، ۱۳۶۸: ۵۸۴۳۲)

واژه "ابدأ" به تباین دائمی و عدم جمع این دو اشاره و تأکید دارد، همچنین آمده است:

« مُدْمِنُ الْخَمْرِ كَعَابِدِ الْوَتَنِ »

شارب الخمر همچون بت پرست است (همان: ۴۵۱).

با این بیان می توان گفت: نتیجه مستقیم افتادن در دام خمر و مستی، فراموش کردن خدا و گرامی داشتن نام و یاد اوست و این یعنی سرمستی و اتراف و به عبارت دیگر اسارت و بندگی شیطان. چنانچه حضرت امام کاظم (ع) این معنا را در مورد یکی از دوستداران خود به نام بشر که مجلس بزمی برپا کرده بود، به کار بردند: حضرت به کنیز ایشان که برای باز کردن درب منزل آمده بود فرمودند: آیا صاحب این خانه بنده و اسیر است یا آزاد؟ (عباس قمی، ۱۳۷۶: ۷۸۵) پیداست که حضرت (ع) آگاه به این بودند که وی آزاد است ولی نمی خواهد بفرماید که او با انجام این کار (برپایی مجلس می گساری و بزم) خود را اسیر و بنده شیطان کرده و از حاکمیت خدا روی برتافته یا اینکه شیطان را در حاکمیت خداوند متعال شریک دانسته است.

ب) توسعه راه دین گریزی، لاپالی گری و جنایت: نوشابه های الکلی همچنان که در روایات آمده اصل و اساس غالب بدی ها و کژی هاست که بسیاری از ناراستی ها از آن پدید می آید و کلید مکانی است که بدی ها در آن جمع است. بنابراین شراب، انسان را برای انجام دیگر منکرات، جسور می کند. مفضل بن عمر از امام صادق (ع) نقل می کند که فرمودند:

«حَرَّمَ اللَّهُ الْخَمْرَ لِفِعْلِهَا وَ فِسَادِهَا ... وَ تَحْمِلُهُ عَلَيَّ أَنْ يَجْتَرَّ عَلَيَّ ارْتِكَابَ الْمُحَارِمِ وَ سَفْكَ الدَّمَاءِ وَ رُكُوبَ الزَّوْنِ وَ لَا يُؤْمِنُ إِذَا سُكِرَ أَنْ يَثْبُ عَلَيَّ حَرَامٌ وَ لَا يَعْقِلُ ذَلِكَ وَ لَا يَزِيدُ شَارِبَهَا إِلَّا كُلَّ شَرٍّ»

خداوند خمر را به دلیل فعل و کرداری که از نوشنده آن سر می زند و فساد آن تحریم کرد. مصرف خمر فرد را برای انجام و ارتکاب معاصی از جمله خون خواری و زنا جسور می کند. هنگامی که مست است محارمش از او ایمن نیستند و او نمی داند چه می کند و خمر برای نوشاننده خود جز شر و فساد چیزی به همراه ندارد (شیخ صدوق، ۱۳۸۶ق: ۴۷۶).

در حدیثی دیگر از رسول خدا (ص) آمده است که:

«اجْتَنِبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ»

از خمر دوری کنید که همانا کلید هر شری است (احسان بخش، ۱۳۶۸: ۴۵۰/۵).

از امام باقر (ع) راجع به بزرگترین گناهان کبیره سؤال شد. حضرت پاسخ دادند:

«إِنَّ شُرْبَ الْخَمْرِ يُدْخِلُ صَاحِبَهُ فِي الزَّانَا وَالسَّرْفَةِ وَقَتْلَ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ وَفِي الشُّرْكِ بِاللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَ أَفَاعِيلُ الْخَمْرِ تَعْلُو عَلَى كُلِّ ذَنْبٍ كَمَا تَعْلُو شَجَرُهَا عَلَى كُلِّ شَجَرٍ»

نوشیدن خمر، نوشنده اش را به زنا، دزدی، کشتن انسان بی گناه و شرک به خدا وادار می کند و پیامدهای مسکر بر جملگی گناهان برتری دارد همچنان که درخت آن (درخت خرما) نیز بلندتر از بقیه درختان است (مجلسی، ۱۴۰۳ق: ۳۵۸/۴۶).

توضیح اینکه اولین تأثیر و مهم ترین فرآیند نوشیدن مسکرات بر روی مغز است که باعث زایل شدن عقل می شود. با نابودی عقل به عنوان مهم ترین مؤلفه و امتیاز بشری، فرد ممکن است به هر مفسده ای دست یازد. پیامدهای اخلاقی فوق تنها گوشه ای از رذایل و پستی هایی است که ممکن است یک فرد الکلی انجام دهد زیرا که با گذشت زمان بر پیامدهای آن افزوده می شود. الکل روح جوانمردی، آزادمنشی، انسانیت، تربیت اسلامی و تقوا را در انسان نابود می کند. انتخاب آن، راهی است که شیطان عالمانه آن را هموار کرد و برخی انسان ها جاهلانه در آن سیر می کنند. مطلب دیگر این است که در تحقیقات و تجارب اثبات شده، هرگاه فردی به ماده ای مسکر یا مخدر معتاد شود، امکان ابتلا و اعتیاد وی به سایر مواد مخدر دیگر همچنان وجود دارد، زیرا اولاً اراده او برای مقابله و مقاومت تضعیف شده و لغزش پذیری او زیاد شده است، ثانیاً محفل رفقا و دوستان ناباب هم زمینه مساعدی برای آزمودن سایر مواد مخدر و بزهکاری های دیگر است.

زیان های اقتصادی نوشیدن الکل

اقتصاد جوامع نیز از خمر و پیامدهای آن بی نصیب نیست. از بین رفتن سرمایه های ملی و نیروی انسانی و فقر و فلاکت از جمله آثار سوء اقتصادی خمر می باشند که در ادامه به آنها می پردازیم.

الف) از بین رفتن سرمایه های ملی و نیروی انسانی: اشاره قرآن به عبارت «أَنَّمَا يُرِيدُ

الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعُ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبُغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ ... » (مائده: ۹۱) بیانگر این نکته است که غالباً در عداوت‌ها و کینه‌توزی‌هایی که باعث تنش، درگیری، زد و خورد و آسیب‌های جسمی و ... می‌شود، هزینه‌های مادی فراوانی در پی است که متوجه فرد و اجتماع می‌شود. زبان‌های اقتصادی همچون: هزینه‌زدانی شدن فرد (برای دولت)، فقر خانواده فرد الکلیک، پرداخت خسارت، دیه و نظایر آن. در تفسیر نمونه از قول یک روانشناس آمده است:

«متأسفانه برخی حکومت‌ها حساب منافع و عایدات مالیاتی شراب را می‌کنند ولی حساب بودجه‌های هنگفت دیگری که صرف ترمیم فساد شراب می‌شود نکرده‌اند. اگر دولت‌ها حساب ازدیاد بیماری‌های روحی، خسارت‌های جامعه منحل، اتلاف وقت‌های گران‌بها، تصادفات رانندگی در اثر مستی، فساد نسل‌های پاک و تنبلی و بی‌قیدی و بیکاری، عقب‌ماندن فرهنگ، زحمات و گرفتاری‌های پلیس و پرورشگاه‌ها جهت سرپرستی اولاد الکلی و بیمارستان‌ها و تشکیلات و دادگستری برای جنایت‌ها و فرزندان آنها و دیگر خسارت‌های ناشی از می‌گساری را یک‌جا جمع کنند خواهند دانست درآمدی که به عنوان عوارض و مالیات شراب عاید می‌شود، در برابر خسارت نام برده هیچ است. به علاوه نتایج تأسف بار مصرف نوشابه‌های الکلی را تنها با دلار و پول نمی‌توان سنجید، زیرا مرگ عزیزان و به هم خوردن خانواده‌ها و آرزوهای بر باد رفته و فقدان مغزهای متفکر انسانی به هیچ وجه قابل مقایسه با پول نمی‌باشد»

(مکارم شیرازی، ۱۳۷۴ش: ۱۲۶/۷).

بنابراین خمر به طور مستقیم یا غیرمستقیم تأثیرات زشت و ویرانگری را بر پیکره جوامع می‌نهد. **ب) شیوع فقر و فلاکت:** همچنان که گفته شد آیه ۹۱ سوره مبارکه مائده به این نکته اشاره دارد که شیطان با خمر می‌خواهد انسان را از ذکر خدا دور کند: «وَيُضِلُّكُمْ عَنِ ذِكْرِ اللَّهِ ... » در حالیکه او با این کار به اهداف دیگری از قبیل در تنگنا و تعسر قرار دادن نوشاننده شراب نیز دست می‌یازد. خداوند متعال در آیه ۱۳۴ سوره طه می‌فرماید:

«مَنْ أَعْرَضَ عَنِ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا»

هر کس از ذکر و یاد من اعراض و روی گردانی کند در زندگی اش به تنگنا می‌افتد.

یکی از آن موارد، مشکلات و تنگناهای اقتصادی است. فردی که از یاد خداوند متعال دوری کند مسلماً طریقهٔ استفاده صحیح و شرعی از نعم الهی را نمی‌داند و ممکن است به دلیل وابستگی به الکل به تدریج تمام زندگی خود را صرف پرداختن به آن کند و به فقر و در یوزگی دچار شود. در تاریخ از لسان یکی از شعرای عرب جاهلی به نام عبید آمده است:

«در هشیاری بهای شراب‌های کهنه و معطر را می‌افزاییم و چون مست می‌شویم برای رسیدن به اوج مستی به گنجینهٔ ثروت‌های موروث خود نمی‌اندیشیم» (ایزوتسو، بی تا: ۱۰۰).

مضاف بر این، فساد و شیوع الکل باعث به وجود آمدن فقر در گسترهٔ وسیعی از جوامع نیز می‌شود. بانک جهانی، فساد را بزرگترین مانع توسعه و رشد اجتماعی و اقتصادی جوامع و مانع تحقق برنامه‌ها و سیاست‌های کاهش فقر معرفی می‌کند (ربیعی، ۱۳۸۳: ۹۸).

از سوی دیگر فرد الکلی ممکن است به دلیل عدم انضباط کاری و فقدان کارایی در محل کار، موقعیت شغلی خود را به خطر اندازد، به فرد بیکاری تبدیل شود که حتی زکات هم به او تعلق نمی‌گیرد. مضاف بر آن امکان ابتلا به بیماری‌های پرهزینه و لاعلاج در این گونه افراد، به دلیل مصرف الکل، بیشتر بوده که خود مزید بر فقر و فلاکت است.

عوارض سوء بهداشتی شرب خمر

قرآن کریم در آیه ۹۱ سورهٔ مبارکه مائده از خمر با عنوان "رجس" نام برده است که اشاره ای مستقیم به نجس بودن آن دارد. آنچه را که خداوند متعال نجس اعلام فرموده بدون شک برای روح و جسم آدمی زیانبار است و استعمال آن عوارض ناگواری به همراه دارد. در فرهنگ اسلامی هر آنچه که به بدن آسیب رساند عنوان حرام را به همراه دارد. آیه ۶۷ سوره مبارکه نحل از این مایهٔ فسادانگیز و زیانبار با عنوان "سکر" یاد کرده و می‌فرماید:

«وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَ الْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَ رِزْقًا حَسَنًا ...»

و از میوه‌های درخت خرما و انگور مسکر (مایهٔ مست کننده) و خوراکی نیکو می‌گیرید.

آیهٔ شریفه با بیانی زیبا آنچه را که برای بدن مفید و پرفایده بوده است با عنوان "رزق حسن"

و مابقی را که زیان آور است به شیوه ای کنایی غیر حسن و سکر نامیده است. گونه های دیگر عوارض بهداشتی خمر را می توان در آیات ذیل مشاهده کرد. خداوند متعال در وصف شراب بهشتی که شباهتی به لحاظ محتوایی به شراب دنیوی ندارد می فرماید:

« لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ » (صافات: ۴۷)

نه در آن فساد عقل است و نه ایشان (اهل بهشت) از آن به بدمستی و فرسودگی می افتند. ابن عباس در این باره گفته است:

« وَ فِي الْخَمْرِ أَرْبَعٌ خِصَالٌ: السُّكْرُ وَ الصَّدَاعُ وَ الْقَى وَ الْبَوْلُ. فَتَرَهُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ خَمَرَ الْجَنَّةِ عَنِ هَذِهِ الْخِصَالِ »

و در خمر چهار ویژگی وجود دارد: مستی، سردرد، تهوع و ادرار نمودن که خمر بهشتی را خداوند سبحان از جمیع این صفات مبرا کرده است (مجلسی، ۱۴۰۳ق: ۹۶/۸).

آیه ۱۹ سوره مبارکه واقعه نیز خمر بهشتی را با ویژگی «لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا» در آن (بهشت) به سردرد دچار نمی شوند» یاد می کند. علامه طباطبایی (ره) در توضیح عبارت «لَا يُصَدَّعُونَ» فرموده است:

« أَيْ لَا يَأْخُذُهُمْ صَدَاعٌ لِأَجْلِ الْخِمَارِ يَحْضَلُ مِنَ الْخَمْرِ ... »

به سردردی که به جهت خمار حاصل از شرب خمر دنیوی می باشد دچار نمی شوند

(طباطبایی، ۱۴۱۷ق: ۱۲۲/۱۹).

در واقع چون شرب خمر باعث ناهماهنگی مغز و سایر اعضا و جوارح می شود و روند عادی آن را به هم می زند طبعاً با واکنش هایی همراه است که یکی از آنها سردرد است. روایات نیز به بخشی از اختلالات جسمی و روانی خمر اشاره داشته است که حاوی نکاتی عمیق است. امام صادق (ع) در خصوص علت تحریم خمر می فرماید:

« حَرَّمَ اللَّهُ الْخَمْرَ لِفِعْلِهَا وَ فِسَادِهَا لِأَنَّ مُدْمِنَ الْخَمْرِ تُورِثُهُ الْإِرْتِعَاشَ ... »

وَ سَفْكَ الدَّمَاءِ وَ رُكُوبَ الزُّنَا ... »

خداوند خمر را به دلیل فعل و کرداری که از نوشنده آن سر می زند و فساد آن تحریم فرمود

زیرا پیوسته نوشیدن آن موجب رعشه و لرزه شده ... همچنین فرد، دست به خونریزی و زنا می زند. توضیح اینکه در درگیری هایی که در اثر مستی حاصل از خمر رخ می دهد، اعضای بدن زخمی و بهداشت بدن با مخاطره و چالش جدی روبه رو می شود. در مفسده زنا نیز به دلیل عدم رعایت موازین بهداشتی توسط افراد مزبور، امکان ابتلا به بیماری های جنسی یا ایدز (HIV) وجود دارد.

در مجموع عوارض سوء بهداشتی شرب خمر را می توان در دو بخش اختلالات روانی و بیماری های جنسی بررسی کرد.

الف) اختلالات روانی

اختلالات روانی شرب خمر را می توان به دو نوع حاد و مزمن تقسیم کرد.

- نوع حاد چهار قسمت دارد:

۱. هذیان ارتعاشی: همراه با اختلالات عقلی، بی توجهی، رعشه، هیجان زدگی.
۲. جنون کورساکف: همراه با هذیان گویی، از بین رفتن قدرت تشخیص و شناخت و اختلال در حافظه کوتاه مدت و دیدن خواب های پریشان (اوهام الکلی حاد).
۳. بیماری مغزی ورنیکه: علاوه بر عوارض جنون کورساکف، عوارضی از جمله از دست دادن قدرت تفکر و گیجی و بی هوشی را به همراه دارد.
۴. عقب ماندگی عقلی الکلی: ناتوانی در کنترل عواطف، اختلال در فعالیت های مغزی (رضایی اصفهانی، ۱۳۸۶: ۳۴۶).

- نوع مزمن: زوال شخصیت و انحطاط اخلاقی

الکل و فرآورده های آن باعث بروز اخلاق و منش منفی در فرد می شود و او را به سمت و سوی بزه و لغزش سوق می دهد. فرد الکلی در این مرحله، تمام مرزهای اخلاقی را نادیده می گیرد و همه چیز را از حد می گذراند. او در واقع یک دیوانه است و یک بیمار روانی که

به انواع و اقسام امراض روحی مبتلا شده است. افسردگی این بیماران را در طول عمر از ۱۰ تا ۵۰ درصد تخمین زده اند (احمدوند، ۱۳۷۹ش: ۴۰).

گفته شده ۸۵ درصد از بیماران روانی بیمارستان ها در آمریکا مربوط به معتادان الکل و شراب است. اضطراب ناشی از عدم مصرف نیز در ۱۰ تا ۳۰ درصد الکی ها رخ می دهد. این تداوم افسردگی در خیلی از موارد منجر به خودکشی می شود، چنان که طبق اظهارات گروهی از دانشمندان در اتریش بیشترین آمار خودکشی مربوط به معتادان به الکل و بیماران مبتلا به افسردگی است.

واژه "بغضاء" در آیه ۹۱ سوره مبارکه مائده این حقیقت را بیان می کند که فرد شراب خوار به دلیل تأثیرات منفی خمر بر روح و روانش، به حس بدبینی و کینه توزی (نوعی از بیماری روانی) دچار می شود و همین عامل باعث ظهور و تقویت مفاسدی چون حس انتقام جویی و درگیری و در نهایت قتل می شود.

ب) بیماری های جسمی

الکل علاوه بر اینکه بر روح و روان تأثیرگذار است، بر جسم نیز تأثیر منفی مستقیم دارد و باعث بروز بیماری های مختلف و بعضاً لاعلاجی در فرد می شود که به مرگ می انجامد.

۱. سرطان: مصرف نوشابه های الکی به مقدار زیاد به خصوص اگر با کشیدن سیگار همراه باشد، خطر ابتلا به سرطان را افزایش می دهد. انواع و اقسام سرطان در اثر نوشیدن الکل به انسان عارض می شود و همچنین این افراد ۱۰ برابر جمعیت عادی دچار سرطان می شوند. سرطان دهان، مری و مقعد نیز در این افراد بیشتر است.

همچنین ۹۰٪ مبتلایان سرطان معده از معتادان به مشروبات الکی هستند که مصرف دخانیات نیز به این امر کمک می کند (رضایی اصفهانی، ۱۳۸۶: ۳۶۳).

الکل یکی از علل پنج گانه اصلی ابتلا به سرطان مغز است. در تحقیقی که توسط دکتر لورسی به عمل آمده است مشخص شد که از هر ۵۸ بیمار مبتلا به سرطان لوزه، زبان و

حنجره ۵۱ نفر از معتادان به الکل بوده اند.

۲. اختلالات دستگاه گوارشی: طریحی یکی از معانی واژهٔ غول که از صفات خمر دنیوی است را وجع البطن (درد شکم) دانسته است (طریحی، ۱۴۰۸ق: ۳/۳۳۹).

مسمویت الکلی از شایع ترین نوع مرگ هاست. برای مثال در سال ۱۹۹۶ در قرقیزستان ۳۰۴ نفر و در سال ۱۹۹۷، تعداد ۷۳ نفر از همین طریق جان باختند.

۳. بیماری های قلبی: الکل رابطهٔ نزدیکی با بسیاری از بیماری های قلبی دارد. از جمله ضعف ماهیچه های قلب به ویژه بعد از نوشیدن آب جو به دلیل وجود کبالت در آن عارض می شود.

۴. بیماری های جنسی: مصرف مقادیر بالای الکل در زنان می تواند به بزرگ شدن تخمدان، نازایی و سقط های خود به خودی منجر شود. همچنین الکل باعث ناتوانی جنسی در مردان می شود (کریمی یزدی، ۱۳۸۳ش: ۷۰).

بنابراین شراب برهم زندهٔ معادلهٔ "عقل سالم در بدن سالم" است و این رسالت بزرگ شیطان است تا هم بدن سالم و هم عقل سلیم را یک جا از بشر بستاند.

اثرات فرهنگی، سیاسی شرب خمر

دشمنان اسلام همواره در صدد نفوذ و گسترش حاکمیت و افکار پلید خویش بر مسلمین هستند و از هر راهی برای رسیدن به این کار بهره می برند. این معنا از بطن بعضی آیات قرآن دانسته می شود. آنجا که می فرماید:

«لَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مَلَّتُهُمْ...» (بقره: ۱۲۰)

یهود و نصارا از شما راضی نمی شوند مگر آنکه کیش و آیین آنها را بپذیرید.

یکی از کارآمدترین حربه های دشمنان اسلام جهت به بند کشیدن مسلمین، تفکر خطرناک داخل کردن آنها در زمرهٔ شاربان خمر است. برای نمونه یکی از علل سقوط اندلس و از بین رفتن استیلای مسلمین در آن منطقه، پدیدهٔ میگزاری حاکمان اسلامی و به تبع آنها جامعهٔ مسلمین بود. مسیحیان توانستند با بسترسازی در زمینه های فرهنگی و با بستن معاهدات

تجاری و فرهنگی در ترویج نوشیدنی‌های حرام در میان مسلمین مؤثر واقع شوند و به تدریج ایشان را به انسان‌هایی بی‌قید و لایابالی تبدیل کنند. آنها پای چهره‌های اسلامی را به اماکن تفریحی خود باز کردند تا علاوه بر گردش از تماشای دختران مسیحی لذت ببرند. همزمان با آن، شراب اروپا به اندلس سرازیر شد تا جوانان مسلمان را فاسد کند. در نتیجه باده‌گساری به امری عادی در بین جوانان مسلمان تبدیل شد. بعد از گذشت مدتی بیشتر افراد جامعه اسلامی آن روز در سرزمین اندلس تبدیل به شراب‌خواران و عیاشانی شدند که مسیحیان به راحتی توانستند آن سرزمین را از چنگ آنان درآورند (ولایتی، ۱۳۸۳: ۱۴۸).

همچنین یکی از علل قیام امام حسین (ع) ویژگی شراب‌خواری یزید بود که همین امر توانست در آینده تاج و تخت وی را منزلزل کند. هنگامی که در خانه ولید بن عقبه (حاکم مدینه) از امام (ع) برای یزید درخواست بیعت شد، فرمودند:

«و یزید رجل فاسق، شارب الخمر، قاتل النفس المحرم، ملعن بالفسق...»

یزید مردی فاسق و شراب‌خوار و آدم‌کش و اظهارکننده گناه است (قریشی، ۱۳۰۵ ش: ۲۰۹/۹). بسیاری از حکومت‌های دیگر نیز به دلیل خصلت زشت می‌گساری تاج و تخت را به باد فنا داده‌اند. پروفیسور سیگار، الکلیسم را یکی از مهمترین علل شکست فرانسه می‌داند.

آثار اخروی شرب خمر

شرب خمر از جمله گناهانی است که دامنه پلیدی آن تا قیامت کشیده می‌شود. آثار سوء آن در دنیا ماندگار است و در آخرت شارب خمر را به عذابی دردناک و شرابی از حمیم و غساق دچار می‌کند. خمر با توجه به اینکه سرآمد تمام بدی‌هاست، آثار اخروی آن نیز بالطبع دردناک و شدیدتر است. همین که در روایات اسلامی شارب خمر را در ردیف بت پرستان قرار داده، کافیسست که فرد را در ردیف جهنمیان قرار دهد. از رسول خدا (ص) روایت شده که فرمودند:

«لا ینال شفاعتی من شرب الخمر...»

شفاعت من در روز محشر به شارب خمر نمی‌رسد.

نیز در حدیثی از علی بن غالب بصری از امام صادق (ع) روایت شده که فرمودند:

«لَا يُدْخِلُ الْجَنَّةَ سَفَاكِ لِلْدَّمَاءِ وَلَا مُدْمِنُ الْخَمْرِ وَلَا مَشَاءَ بَنِمِيمٍ»

سه گروه به بهشت وارد نمی‌شوند: خونریز، می‌خواره و سخن چین (شیخ صدوق، بی تا: ۱۸۰).
در جایی دیگر از امام (ع) نقل شده که فرمودند:

«و لَا يَرِدُ عَلَيْنَا الْحَوْضُ مَنْ أَدْمَنُ هَذِهِ الْأَشْرِبَةَ»

و شراب خمر در قیامت در حوض کوثر بر ما وارد نمی‌شود.

بنابراین وضعیت شراب خواران از دیگر افراد جهنمی خیلی بدتر به نظر می‌آید.
در جایی دیگر آمده است:

«شَارِبُ الْخَمْرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَأْتِي مُسَوِّدًا وَجْهَهُ، مَائِلًا شِدْقَهُ، مُدْلِعًا لِسَانَهُ يُنَادِي الْعَطَشَ الْعَطَشَ»

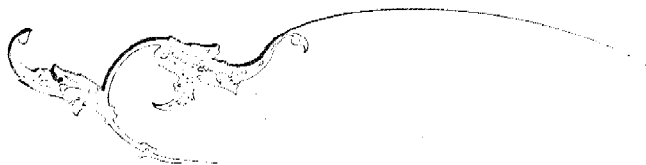
کسی که در دنیا شراب بنوشد روز قیامت روسیاه محشور می‌شود درحالی‌که چهره اش برگشته و
زبانش از کام بیرون آمده، از فرط تشنگی فریاد برمی‌آورد، ندای واعظ‌ها سر می‌دهد

(شیخ کلینی، ۱۳۶۷ش: ۳۹۷/۶).

به جرأت می‌توان گفت افرادی که الکل مصرف نمی‌کنند عموماً انسان‌هایی مثبت و
خیرند که همین خصیصه ممکن است آنان را به بهشت جاویدان رهنمون کند و خداوند در
آخرت از شراب طهور الهی به آنان بنوشاند.

نتیجه

نوشابه‌های الکلی با مشخصه قرآنی «عمل الشیطان»، حاوی هزاران پیامد و بار منفی و
خطرناک هستند که با ورودشان در هر حوزه و عرصه‌ای، باعث اختلال و نابودی آن می‌شوند.
حوزه‌هایی چون اجتماع، اقتصاد، فرهنگ، سیاست، بهداشت و ... از آن بی‌نصیب نیستند. امید
است با بهره‌گیری از کلام وحی و روایات معصومین (ع) بتوانیم گامی مؤثر در جهت سلامت
بشریت برداریم.

کتابنامه

قرآن کریم.

- ابن حنبل، احمد. بی تا. مسند احمد حنبل. بیروت: دار صادر.
- احسان بخش رشتی، صادق. ۱۳۶۸. آثار الصادقین. گیلان: روابط عمومی نماز جمعه رشت.
- احمدوند، محمدعلی. ۱۳۷۹ش. اعتیاد. بی جا: دانشگاه پیام نور.
- الجلیلی، دکتر سید. ۱۹۸۷م. الاعجاز الطبی فی القرآن. بیروت: دار و المکتوب الهلال.
- ایزوتسو، توشهیکو. بی تا. مفاهیم اخلاقی دینی در قرآن مجید. ترجمه فریدون بدره ای. تهران: بی تا.
- دارمی، عبدالله بن بهرام. بی تا. سنن دارمی. دمشق: نشر اعتدال.
- دیاب، عبدالحمید و احمد قرقوز. ۱۴۰۴ ق. طب در قرآن. ترجمه علی چراغی. تهران: انتشارات حفظی.
- ربیعی، علی. ۱۳۸۳. زنده باد فساد. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- رضایی اصفهانی، محمدعلی. ۱۳۸۶. پژوهشی در اعجاز علمی قرآن. قم: پژوهش های تفسیر و علوم قرآن.
- شیخ صدوق. بی تا. خصال. قم: حوزه علمیه.
- طباطبایی، سید محمدحسین. ۱۴۱۷ق. المیزان فی تفسیر القرآن. قم: مؤسسه نشر اسلامی.
- طبری، محمد بن جریر. بی تا. تاریخ الطبری. بیروت: مؤسسه الاعلمی.
- طریحی، فخرالدین. ۱۴۰۸ق. مجمع البحرين. بی جا: مکتب نشر الثقافه الاسلامیه.
- فخر رازی. ۱۴۲۰ق. التفسیر الکبیر (مفاتیح الغیب). بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- قرشی، ابن الدنیا. بی تا. دم المسکر. ریاض: دارایه.
- قریشی، باقر شریف. ۱۳۰۵ش. حیاہ الامام حسین بن علی (ع) در اسه و تحلیل. نجف: نشر الادب.
- قمی، شیخ عباس. ۱۳۷۶. منتهی الامال. تهران: مؤسسه مطبوعاتی حسینی.
- کریمی یزدی، حسن و حامد عبداللهی. ۱۳۸۳ش. شگفتی های پزشکی در قرآن کریم. تهران: مرکز فعالیت ها و پژوهش های قرآن و عترت.
- کلینی، محمد بن یعقوب. ۱۳۶۷ش. الکافی. بی جا: دار الکتب الاسلامیه.
- مجلسی، محمدباقر. ۱۴۰۳ق. بحار الانوار. بیروت: نشر الوفاء.
- مصباح یزدی، محمدتقی. ۱۳۷۶ش. معارف قرآن (۷). بی جا: مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره).
- مکارم شیرازی، ناصر و همکاران. ۱۳۷۴ش. تفسیر نمونه. تهران: دارالکتب الاسلامیه.

نسائی، احمد بن شعیب، ۱۳۴۷. سنن نسائی. بیروت: دارالفکر.
نمازی، علی. ۱۴۱۹ق. مستدرک الجار. قم: النشر الاسلامیہ.
ولایتی، علی اکبر. ۱۳۸۳. فرهنگ و تمدن اسلامی. قم: دفتر نشر معارف.

